

אשכול יוסף

מאוצרותיו הרבי יוסף זוי סימן טוב שליט"א
מוזבר הספרים "כרם יוסף" וע"א ס' פניה' ק' ירושלים תובב"א

5 הדר יענות

"אנשי העלא הפאים למלחמה"

מלחמה | 5 ידיעות חשובות:

- להכניס עצמו לסכנת מלחמה.** עיין מנחת חינוך (ואתחנן מצוה תכ"ה) שכתב, אמנם כל המצוות נדחות מפני הסכנה, מ"מ מצות מחיית עמלק שהתורה ציוותה להלחם, וידוע שהתורה לא תסמוך על הנס, ובדרך העולם נהרגים במלחמה משני הצדדים, וכיון שהתורה ציוותה להילחם אף בשעת סכנה יהיה מצוה להורגן אף שיתכן על ידי זה. וכיו"ב כ' בשו"ת משפט כהן (ס"ס קמ"ג), שבמלחמה שמוכרח להכנס בה לסכנה לא נאמר הכלל וחי בהם, וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר (חלק י"ג ק) שכשם שהכלל של "וחי בהם" לא חל במלחמה, כך "וחי אחיך עמך" שהיך קודמים לא חל במלחמה, אלא חייבים כולם כאיש אחד למסור נפשם בעד הצלת חיי משנהו. וכ"כ בשו"ת דבר יהושע (ח"ב מפתחות סי' מ"ח), ובחי' הגרי"ז הלוי (בשלח), דמלחמה שאני, ודברי החינוך שאין חיוב להרוג שבעה עממין כשבא לידי סכנה ביחיד שפגע בהן דרך מקרה.
- לברוח בעת מלחמה.** בתשו' המהרי"ל (סימן נ) האריך שבשעת מלחמה יש לברוח, ושכן ראה לגדולים, והובא ברמ"א (קט"ז ס"ה), ובעה"ר כן אירע בשואה לתקפ"ן שאלפים שברחו ניצלו, והועילה להם זכות המצוה שטרחו בהצלת נפשות להינצל מהמוות. וכן כתב בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' ק"ו) והביא מהמדרש (במד"ר מסעי) "ויברח משה" "ויברח יעקב" "ויברח דוד". וכן איתא בסוטה (יא). "יתרו שברח" זכר מבני בניו שישבו בלשכת הגזית. ובסנהדרין (יד). ברבי יהודה בן בבא שכשהכירו אויביהם בהן אמר לתלמידיו בני רוצו. וכ"כ המגן אברהם (סי' קנ"ו ס"ב), והביא ראה מרשב"י בשבת (לג): שברח מפני מלכות רומי. וכן האריך בשו"ת משנה הלכות (י"ב סי' תס"ח) שכן שמעוני במלכים (א' י"ט) באלהיו זכור לטוב, בשעה שרצתה איובל להורגו, ברח ונמלט בפקודת השי"ת, עד הר האלקים חורב, והביא עוד מיבמות (מט): בישעיה הנביא שביקש מנשה להורגו ורצה למלט עצמו ולהתחבא באילן, וע"ע בזה"ק (וירא ק"ג ע"א), וראה בארוכה בשאגת יוסף סכנה ורפואה סימן י'.
- חיוב לימוד תורה בעת מלחמה.** האור שמו בספרו משך חכמה (שמות כ"ז י"א) כותב, שעבור לימוד תורה דרבים צריך להסתכן ולמסור עצמו למיתה, וביאר דאדרבה יהושע נענש מפני שלא עסק בתורה בעת המלחמה כמבואר בגמרא מגילה (ג), ולכן משה שנתן נפשו על תורה של כל ישראל לפיכך נקראה על שמו שנא: "זכרו תורת משה עבדך", כדריש במכילתא (בשלח א' ט"ו) עה"פ "יערוף כמטר לקחי", אמר להם משה לישראל אתם יודעין כמה צער נצטערתי על התורה, וכמה עמלתי בה, וכמה יגיעה יגעתי בה, כענין שנא: "ויהי שם עם ה' ארבעים יום", וננסתי לבין המלאכים וננסתי לבין החיות וננסתי לבין השרפים שאחד מהן יכול לשרוף את העולם כולו, נתתי נפשי עליה, דמי נתתי עליה. כשם שלמדתיה בצער כך תהיו למדין אותה בצער.
- למה התורה נקראת ספר מלחמות?** במסכת שבת (סג). דרשו את מאמר הכתוב "חגור חרבך על ירך גיבור הודך והדרך" על דברי תורה, וכן מצונו בקידושין (ל): שדרשו על לימוד תורה "כחיצים ביד גיבור בן בני העוורים", וביאר הנצי"ב מוולאזין זצ"ל בהעמק דבר (בראשית י"ב) שהתורה נקראת חרב לא על דרך דמיון בעלמא, אלא יש בה סגולת החרב עצמה, להיות כלי מלחמה לנושאי נגד כל הצרות, הן מלחמת אויבים ומוסרים, או מלחמת יצה"ר וחלאים. וכן מצונו בגיטין (ז): שלח מר עוקבא לרבי אלעזר האם רשאי למסור למלכות בני אדם העומדים כנגדו לצער? שלח לו דום לה: והתחולל לו דום לה: והוא יפילם לך חללים חללים, השכב והערב עליהם לבית המדרש והם כלים מאליהם, ומספרת הגמרא שכך היה, מר עוקבא תפס בפלך השתיקה והמשיך לשקוד בלימוד התורה, והמלכות מאליה הוציאה להורג למי שהיה מצער.
- העיד החזון איש** (ספר כריתות הוה עובדא עמי תקי"ח), שכל זמן שבעל השערי יושר הגר"ש שקופ זצ"ל ובעל הברכת שמואל הגר"ב לייבונין זצ"ל היו עוד בחיים, לא היו הנאצים יכולים לכבוש את ליטא, כי עמלם בתורה עד נשימתם האחרונה הגינה על ליטא, ורק לאחר שנפטרו נפלה ליטא בידי הגרמנים הארורים ימ"ש"ו.

"לא ינצל דברו ככל היצא מפיו יעשה"

היאך היה רבי מאיר מפריש ממונו לצדקה ולא הניח לבניו והלא יש איסור להעביר נחלתו מבניו?

מעשה נפלא מובא בקהלת רבה (פרשה ב' י"ז) עה"פ, "ושנאתי אני את כל עמלי שאני עמל תחת השמש": רבי מאיר היה סופר סת"ם טוב ומובחר, והיה מרוויח בכל שבוע שלושה סלעים, סלע אחד היה מוציא לאכילה ושתיה, סלע אחד לביגוד, וסלע אחד היה מפרנס לת"ח. אמרו לו תלמידיו, מה יהיה על בניך, שאי אתה משאיר להם כלום, אמר להם אם יהיו צדיקים כבר אמר דוד המלך ע"ה "ולא ראיתי צדיק נעזב". ואם לאו, וכי מניח אני את שלי לאויבי המקום ח"ו.

וצ"ע היאך העביר רבי מאיר נחלתו מבניו, דמבואר להדיא בגמ' בכמה מקומות, ובפוסקים, שאף בחיי האדם אסור להעביר נחלתו לאחרים, ואפילו להקדישם לגבוה, ואפילו אין בניו נוהגים כשורה?

דהנה בגמרא ב"ב (קלג): תנו, הכותב את נכסיו לאחרים והניח את בניו מה שעשה עשוי, אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו, [חרון אף גורם להם, שעוקר נחלה דאורייתא, רשב"ם]. רשב"ג אומר אם לא היו בניו נוהגים כשורה זכור לטוב. ומבואר בגמרא שאף אין להקדיש את נכסיו, כדי לא להעביר נחלתו מבניו, ואפילו אינן נוהגים כשורה, ועל אחת כמה אה נוהגים כשורה. דת"ק חולק על רשב"ג, שהרי כך הורה שמואל לרב יהודה, שאף אם בנו אינו נוהג כשורה אסור להעביר נחלתו לבן האחר שנוהג כשורה, וכ"כ אם בניו נוהגים כשורה. וכתבו כל הראשונים הדלכה כת"ק. וכן נפסק ברמב"ם (נחלות ו' י"א), ובשו"ע (ח"מ רפ"ב). וכן מבואר להדיא בגמרא כתובות (נב), שאף בנותן ממונו בחיים חיותו, יש איסור העברת נחלה.

ומבואר בראשונים, דהעברת נחלה, אינה רק ממידת חסידות, אלא יש איסור בדבר, כמבואר בתשו' הרא"ש בטור (ח"מ סי' רפ"ב), וכן איתא בקיצור פסקי הרא"ש (פ"ח דב"ב). ובפסקיו (שם), הביא מהירושלמי (ב"ב פ"ח ה"ו), אמר ר' אבא בר ממל, הכותב נכסיו לאחרים והניח את בניו, עליו הכתוב אומר, "ותהי עוונותם על עצמותם". וכ"כ בעלי התוס' (סו"פ חיי שרה), דהעברת נחלה הוא איסור, ולא מידת חסידות. והש"ך (ח"מ רפ"ב) ציין לשו"ת מהרנ"ח (ח"א סי' קי"ח), שהאריך שהדבר אסור, ומותר לקוראו עבריו, שעובר ע"ד חכמים, רק אין ב"ד כופין ע"ז. וע"ע בפ"ת (ח"מ רפ"ב) בשם תשו' חת"ס (ח"מ קנ"א) שהוא עוון חמור משום ותהי עוונותם על עצמותם, כנ"ל. וכן האריך בשו"ת יביע אומר (ח' ח"מ ט' סק"א).

יישוב א' - אם מותר להעביר נחלה כשמניח ירושה ד' זוזים

מפורסמים דברי הקצוה"ח (ח"מ רפ"ב סק"ב) בשם התשב"ץ (ח"ג ס"ס קמ"ז) וספר העיטור (אות מ'), שאם מניח ארבעה זוזים לירושת בניו כדן תורה, אין מניעה להעביר שאר ממונו כרצונו, ושכן כתוב בטופסי שטרות של הגאונים, שכשהיו רוצים להנחיל לאחרים, היו משיירים ד' זוזים לירושה, כנ"ל. ולפ"ז לק"מ על ר"מ שלא היה מניח כלום לירושת בניו, ממה שהיה מרוויח בכל שבוע, כי כבר השאיר מתחילה בעבור ירושה ד' זוזים, ולכן מה שאמרו לו תלמידיו, מה יהיה על בניך שאי אתה משאיר להם כלום, היינו חוץ מד' זוזים כנ"ל. אי"נ מה שמניח לירושה ד' זוזים בין כל הירושים, חשיב כלום בייחס לכל ממונו, וכן דרך בני"א לומר על מי שהשאיר לבניו ד' זוזים ויותר, והשאיר חילק לאחרים או לצדקה, שלא השאיר לבניו כלום.

אולם הפ"ת (שם סק"א), הביא שהחת"ס (ח"מ סי' קנ"א) העיר על יסוד זה, דהנה בגמ' אמרו שמי שמעביר נחלה אין רוח חכמים נוחה הימנו, ואילו בירושלמי משמע שיש איסור בדבר שדרשו ע"ז את הפסוק "ותהי עוונותם על עצמותם", אלא יש חילוק אם מחלק כל נכסיו לאחרים, ולא מניח אפי' ד' זוזים לירושה, על זה אמרו בירושלמי דהוי איסור גמור, משא"כ מ"ש בגמ' שאין רוח חכמים נוחה הימנו, היינו אפי' נותן רק חלק מנכסיו, ומניח ד' זוזים לירושת בניו.

ובזה ביאר דמ"ש העיטור שאם מניח ד' זווים אין איסור, היינו דוקא שאין איסור גמור, ואין עונו חמור בבחינת "ותהי עוונותם על עצמותם", אבל עדין אין רוח חכמים נוחה הימנו. ולפי"ז עדיין יהיה קשה, היאך עבר ר"מ על דברי חכמים.

ברם נראה להעיר ע"ד רבינו החת"ס, שבעל העיטור כ' להדיא שאם משמיר לבניו ד' זווים, "הרשות בידו", ומשמע שיכול לנהוג כן לכתחילה, ואף רוח חכמים נוחה הימנו. וכן אנכי הרואה למופת דורנו אביר הרועים מרן שר התורה רבינו עובדיה יוסף זצוקל"ה בשו"ת יביע אומר (ח"ה חו"מ סי' ט' סק"ח), שדחה דברי החת"ס כיון שהירושלמי חוזר על המשנה, ש"הכותב נכסיו לאחרים והניח את בניו, אין רוח חכמה נוחה הימנו", ועל זה אומר רבי אבא בר ממל, שעליו הכתוב אומר "ותהי עוונותם על עצמותם", והכל נאמר על דבר אחד, וחטא אחד הוא, ואין כאן חטא גדול וחטא קטן, ושכן מתבאר בשו"ת הראנ"ח (סי' קי"ח) הירושלמי חוזר על מה שאמרו במשנה "אין רוח חכמים נוחה הימנו", וכאמור. והעיטור והתשב"ץ אמרי תרוויהו שכל שמשמיר לבניו, אין בו משום אין רוח חכמים נוחה הימנו. והביא מ"ש בשו"ת אגרות משה (חו"מ ח"ב סי' נ') שהעושה כדברי התשב"ץ בשם גאון, וכמ"ש הקצוה"ח לדינא, רוח חכמה נוחה הימנו. והביא עוד שמרן החיד"א בברכי יוסף (יו"ד רמ"ט ס"ק ט"ו) כתב, שכן משמע קצת משו"ת הריב"ש (סי' קס"ח), שאם הניח מקצת נכסיו לירושלים, אין בזה חשש משום אין רוח חכמים נוחה הימנו. ושכן העלה ג"כ בשו"ת זרע אמת (ח"ב יו"ד סי' ק"י). ובשו"ת בית דוד (חו"מ סי' קל"ה) מעיד שכן פשט המנהג. ושמעתי שאף מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל עשה כן בצוואתו, שהניח ד' זווים לירושלם דאורייתא, מלבד מה שחילק לכל בניו ובנותיו מתנה יפה לכל אחד.

והנה אף החת"ס כתב בשלהי תשובתו, שאם מניח לירושלם מנה יפה ניתן להיוקק למתנה זו, ולפי"ז י"ל דר"מ הניח מנה יפה לירושלם.

ותנא דמסייע לסברא זו, הוא המאירי (ב"ב קלג): שכתב בזה"ל: לא סוף דבר כתב לאחרים והניח את בניו שאין רוח חכמים נוחה הימנו, אלא אפילו הקדיש כל נכסיו והניח את בניו עניים אין רוח חכמים נוחה בכך, והבנים אצל נכסי אביהם כעין מוחזקים הם מיהא במקצתם, והמשיל לאותם מהם מכל וכל, אין רוח חכמים נוחה הימנו, אלא יהא כל אדם נותן חקו לכל דבר, ומכלכל את העניים כראוי להם, יקדיש ויתן ויוריש וזהו כבודו וכבוד שמים, עכ"ל. הרי שכפל שנה ושילש שכל האיסור דוקא כשמפקיע כל ירושת בניו, שהרי כתב: "והניח את בניו עניים", וכן חזר וכתב: "והמשיל לאותם מהם, מכל וכל", ודו"ק.

ובשו"ת ויוסף אברהם (סימן י"ג), דקדק כן ממו"ש הרמב"ם (שם) והשו"ע (שם), "כל הנותן נכסיו", ולא כתבו הנותן "מנכסיו", מוכח שסוברים כבעל העיטור, שרק אם נותן כל נכסי אסור, אבל אם מניח קצת מנכסיו בעבור ירושת בניו, אין בזה סרך איסור, [ובשו"ת יב"א הנ"ל, רמז לדבריו בקצרה].

אלא שעדיין צ"ע מדברי הגמרא בכתובות (נב): בעובדא דיהודה בר מרימר שהתיירא ללכת עם רב פפא לבי אבא סוראה, בשביל נדוניית בתו של רב פפא, משום מ"ש חז"ל לא תהיה בהעברת נחלה, שאפילו לא יהיה עד בדבר, ומשמע שאפילו אם נותן מקצת נכסיו לנדוניית בתו וכדומה הוי בכלל העברת נחלה. וכן דקדק החת"ס הנ"ל, שחולק על בעל העיטור. וכן העירו הרבה אחרונים, ובהערות מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (שם).

ובהיותי בזה אמרתי בס"ד ליישב, דאין קושיא כ"כ מהגמי שם בכתובות, דאפשר שאף יהודה בר מרימר מתחילה חשש שמפני כבודו, אבי החתן יתן לנדוניית בתו כל נכסיו, ולא ישייר באותה שעה לבניו אפי' ד' זווים, וממילא ה"ז באיסור העברת נחלה, וכפי שהיה לכסוף שמפני כבודו כתב כל ממונו לנדוניית בתו. ועתה מצאתי את שאהבה נפשי בשו"ת ויוסף אברהם הנ"ל (סי' י"ג) שתירץ כאמור. והוסיף, ואין זה רחוק מהמצויאות כי ענינו הרואות לכמה אבי הכלות שבראותן שהחתן מיוחס והוא מהנכבדים, נותן לו ממונו מרובה, ולוהו מאחרים יותר מכדי יכולתו כדי ליתן לו, ופעמים בעת תנית הנדוניא לחתנו אף אם ימכור כל נכסיו לא יספיק לחובו, אלא מרוב שמחתו

בוטח בהשי"ת ופורע חובו. והנה הרש"ש (ב"ב קלג): ג"כ כתב לצדד דבי עבורי, משמע שמעביר הכל, כמו בלישנא דקרא "והעברתם את נחלתו לבתו", וכתובת בניו דכרין ועישור נכסי דבנות דתקינו רבנן יוכיחו. אך התקשה מהגמרא בכתובות הנ"ל. ברם לאור האמור, נחא. שו"ר שהחת"ס עצמו בתשו' אחרת (אבה"ע ב' קס"ח), כתב ליישב כיו"ב, שכל האיסור בעבורי אחסנתא היינו שנותן לבתו יותר מבנו, ועובדא דיהודה בר מרימר היה בכה"ג, שחשש פן יתן לבתו יותר מבנו.

יישוב ב' - להעביר נחלתו לפרנסת ת"ח ועמלי תורה

הנה בפשטות האיסור להעביר נחלה מירשיו, אפילו כשמקדיש ממונו לגבוה, כדמוכח בגמרא (ב"ב קלג): שרצו להביא ראיה מיוסף בן יעזר שהיה לו בן שלא היה נוהג כשורה, היה לו כלי מלא דינרים, קם והקדיש אותם לבהמ"ק, שת"ק מודה לרשב"ג שאם היה בנו לא נוהג כשורה זכור לטוב ומותר להעביר נחלתו. ודוחה הגמרא דמנלן שיוסף בן יעזר עשה כן ברצון חכמים, ולפי"ז למסקנת הגמי שת"ק חולק על רשב"ג, וכך קי"ל להלכה, שלא ברצון חכמים עשה להעביר נחלתו, והיינו אפי' כשמקדיש ממונו לבהמ"ק.

ואולי עדיין יש לחלק בין מקדיש נכסיו לבהמ"ק וכדומה, שאינו מן הראוי בשביל זה להעביר נחלת יורשיו, דאין עניות במקום עשירות, ובית מלך מלכי המלכים אינו חסר כסף וזהב למאומה, לבין נותן מנכסיו להחזקת ת"ח, ולאור זה יהיה נחא טפי היאך פרנס ר"מ ת"ח בשליש ממונו. ויש להביא בזה דברים נוראים דאיתא בירושלמי שקלים (פ"ה ה"ד), ר' חמא בר חנינא ור' הושעיא היו מטילים בבתי הכנסת בלוד, אמר רבי חמא בר חנינא לר' הושעיא כמה ממון שיקעו אבותי כאן לבנות את בתי הכנסת, נענה ואמר לו, כמה ממון שיקעו אבותיך כאן, וכי לא היו ת"ח שעוסקים בתורה שיפרנסו אותם. ומספר עוד הירושלמי, רבי איבון עשה את הפתחים של בהמ"ד הגדול, והיה משתבח על כך בפני רבי מנא, אמר לו ראה מה עשיתי, אמר לו עליך אני קורא את המקרא (הושע ח) "וישכח ישראל עושהו ויבן היכלות", וכי לא היו בני"א שיעסקו בתורה, לפרנסם.

ואכן הנצי"ב בהעמק שא"ה (כי תשא ס"ד אות י"ג) תירץ כאמור שכדי לפרנס ת"ח מותר להעביר נחלתו, דהוי בכלל עשה דכבוד תורה, וכדאמרין כה"ג בשבועות (ל'): האי עשה והאי עשה, עשה דכבוד תורה עדיף. וכן איתא בשו"ע (יו"ד רמ"ט ס"ט"ז) שמצות פרנסה לנערים ללמוד תורה עדיפא ממצות צדקה בעלמא ומבנין בהכנס"ס.

וכ"כ בספר יפה תואר (לך לך פרק מ"ב סי' א'), אודות הורקנוס שאמר לבנו ר' אליעזר, בני, אני לא עליתי לכאן אלא כדי לנדוהך מנכסי, עכשיו שראיתך בכך הרי כל נכסי נתונים לך במתנה, אל"ר אליעזר, הרי הם עלי חרם, ואיני אלא שוה בהם לאחי. דאע"ג שאמרו שלא יהיה אדם עד בהעברת נחלה, ואפילו מבן שאינו טוב לבן טוב, שאני הכא שהיה ר' אליעזר ת"ח. [ופלא מה שדן מהורקנוס, דמנלן שברצון חכמים עבד, שהרי מתחילה ששמע שר"א הלך ללמוד תורה, הדירו מכל נכסיו. ושמא ס"ל שעשה כן בעצת רבן גמליאל והחכמים שהיו בישיבה באותה שעה, וצ"ע].

וכן יצא לחוק דבריו בספר שארית יעקב אלגאזי (ויקרא), שכל האיסור להעביר נחלה בין האחים, דוקא כשהפרש ביניהם רק בהעדר הרע, שהם אינם נוהגים כשורה והוא נוהג, אבל אם האחד ת"ח, אין בזה איסור.

ובשו"ת יביע אומר (ח"ט חו"מ סי' ט'), הביא מספר מראה הגדול (ח"ב), בקונטרס שרידי יהודה להגאון מהר"י אשכנזי (דרוש ב' לנישואין דף ד ע"ג), שחזק סברא זו, ממו"ש בכתובות (נב): גבי נישואי הבת, דלא קפדינן משום אעבורי אחסנתא, דהיא גם דאורייתא כדי שיקפצו עליה וישיאוה, וכמו כן יש לחזק ידי ת"ח ולהנותו מנכסיו שיעסקו בתורה, שהרי מותר למכור ס"ת כדי ללמוד תורה, כדאיתא במגילה (כו). ובטו"ש יו"ד (סי' ע"ד). וכן נפסק בטו"ש"ע (או"ח סי' קנ"ג ס"ו) שמוכרים ס"ת ושאר דברים שבקדושה להספקת תלמידים, ואמרין (ברכות לד): כל הנביאים לא נתנבאו אלא למהנה ת"ח מנכסיו.

אך הנה המפרשים הקשו שהרי הרמב"ם (פ"ו מהל' נחלות הי"א) כתב, ומדת חסידות שלא יעיד אדם חסיד בצוואה שמעבירים בה הירושה מן הירוש, אפילו מבן שאינו נוהג כשורה לאחיו "שהוא חכם" ונוהג כשורה. עכ"ל. וכן פסקו הטור ושו"ע (חו"מ סי' ר"ב),

ומכח קושיא זו, כמה אחרונים סתרו דברי היפה תואר. ובשו"ת יבי"א תירץ דיש חילוק אם נותן בתור דורון לת"ח עשיר, דבזה כ' הרמב"ם שאין להעביר נחלתו אפילו לת"ח, לבין המעביר נחלתו להחזיק ידי ת"ח שאינו עשיר וזקוק לפרנסה, דבזה כ' היפה תואר דאין מניעה להעביר נחלתו, והביא ראיה לדבר מהמדרש קהלת הנ"ל, מעובדא דרבי מאיר שהיה מחלק שליש ממונו לפרנסת ת"ח, ולא נמנע בזה משום העברת נחלה.

עוד נראה לפענ"ד לחלק בס"ד, דשאני הוצאת ממונו להחזקת ת"ח, שהיא חלק ממצות ת"ת, וממילא אינו כמעביר ממונו לאחרים, אלא ה"ז כמוציא ממונו לקיום המצוות ששייך בהן, וכעסקת יששכר וזבולון שהוא בנותן חצי מכל מה שמרוויח כמ"ש הרמ"א בשו"ע (יו"ד רמ"ו), כמבואר בש"ך (שם סק"ב), וכדביאר הברכת שמואל (קידושין סי' כ"ו) בדברי הטור, שיש לזבולון מצות ת"ת במה שמחזיק ליששכר שיעסקו בתורה, וכ' דבר מחדש שמי שיכול להחזיק אחרים שיעסקו בתורה, ואינו עושה כן, יש בידו עוון ביטול תורה. ויש לסייע דבריו ממה שכתב רבינו יונה באגרת התשובה (אות י"ב) "הרוצה להינצל מעונש המר של הביטול תורה, יתעסק בצורכי התלמידים הלומדים לשם שמים". וכן האריך לבאר בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ד סי' ל"ז), שיש לזבולון ממש מצות ת"ת וחלק בדיעת התורה של יששכר.

וכי"ב מובא מספר תורת משה (פרשת עקב) לבעל החת"ס שהתנומך בת"ח, ע"ז חולק עמו בחכמתו, כאילו יגע בתורה ומצא. ובספר ללקוט שושנים (ח"ו עמ' ק"ז) הביא מהח"ח בספר תורה אור (פרק י"א) שכאשר היששכר לומד בסדר קדשים, נחשב כאילו הזבולון הקריב קרבן, והן הן הדברים, וראה מה שהארכתי עוד בזה בחיבורי יינא דיוסף הסגולה לזיכרון (פ"ד בהערות).

וראה עוד בפ"ת (ח"ו רפ"ב סק"א), שהביא מתשו' חת"ס (ח"ו מ"מ קנ"א), שהיכן שיש שני תנאים, גם מקדיש, וגם רק מקצת נכסיו, הדבר מותר ואין בו חשש איסור העברת נחלה, ושזה לא מוכח בשום מקום לאיסור, בדגמי ב"ב הנ"ל (קל"ג), הוי עובדא דיוסף בן יועזר שהקדיש כל נכסיו, ובכתובות (נב:), מיירי שרצה ליתן לנדוניית בתו, ואינו חשיב הקדש, דבכל אלו הוי קפידיא, אבל במקדיש רק מקצת נכסיו אין קפידיא בדבר, וכמו שמצינו בכתובות (סז:), בעובדא דמר עוקבא שבשעת מותו ביקש להביא לפניו פנקס צדקותיו, שעשה במשך ימי חייו, והיה כתוב בו שבעת אלפים דינרים, ואמר צידה קלה הכינותי לדרך רחוקה שאני יוצא בה, קם וחילק חצי מנכסיו לצדקה, וכ"ז אף שהיו למר עוקבא בנים כמבואר בב"מ (ע:), וברש"י שם. ולפי"ז לק"מ היאך ר"מ הפריש שליש פרנסתו להחזקת ידי ת"ח ועמלי תורה.

יישוב ג' - אם האיסור להעביר נחלה דוקא סמוך למיתה

הנה הפ"ת (ח"ו מ"מ רפ"ב סק"א) מביא מהח"ס (ח"ו מ"מ קנ"א) שכי' לצדד דאולי כל האיסור להעביר נחלה, אינו אלא בשכיב מרע, שאין המתנה חלה אלא בשעת מיתה, ואז נופלים הנכסים לפני יורשים, והוא בא להפקיע מהם, אבל מתנת בריא גוף מהיום ופרי לאחר מיתה לית לן בה, כי בחיים יכול כל אדם לעשות בשלו מה שירצה, וכתב שזו סברא נמונה ליישב המנהג, שבנ"א שאין להם בנים מקדישים נכסיהם. ולפי"ז ניחא טפי מה שמצינו שהיה ר"מ נותן שליש ממונו לפרנסת ת"ח, וכן ניחא עוד קושיות ממכמה דוכתי.

אלא שאף החת"ס הרגיש בדבר והדגיש, כי יסוד זה נסתר מדברי הגמרא בכתובות (נב:), בעובדא דיהודה בר מרימר שהתיירא ללכת עם רב פפא לבי אבא סוראה, בשביל נדוניית בתו של רב פפא, משום איסור העברת נחלה, דמוכח מזה להדיא שאף בנתינה מחיים, יש איסור העברת נחלה. וכן ראיתי למרן החיד"א בפתח עינים (כתובות נג.) שהוכיח מהגמרא שם, שיש איסור העברת נחלה אפי' מחיים, ואפי' במתנת בריא, והקשה מזה על כנה"ג (ח"ו מ"מ רפ"ב הגה"ט סק"י) פני משה, וביפה תואר (פרשה נ"ט סי' ט"ו) שתירץ בזה מ"ש חז"ל בב"ר עה"פ "וכל טוב אדוניו בידו", זו דייתיקי, והלא א"א קיים אפי' עירובי תבשילין, דבמתנה מחיים אין איסור, שדבריהם נסתרים מתלמוד ערוך, וכאמור, ושכן העיר הבני חיי (ח"ו מ"מ רפ"ב).

שו"ר בשו"ת יביע אומר (ח"ח חו"מ סי' ט' סק"ה), שכתב לאשר ולקיים, דברי הפוסקים הנ"ל שמחלקים בין מתנת בריא למתנת שכ"מ, שכן מפורש לכאן בשו"ת הרא"ש (כלל פ"ה סי' ג'), מהירושלמי (כתובות סט.), וכעין זה בבלי (ב"ב קמ"ג), הרי שהיה נתון במדינת הים, ואמרו יתנו אלו לבני, בנותיו בכלל, ואם בשעת מיתתו אמר כן, אין בנותיו בכלל. וביאר הרא"ש שבמתנה בחייו הכל בכלל, אבל בשעת מיתה שבא להנחיל, אומדים דעתו שאינו רוצה להעביר הנחלה מבנים לבנות, כי עבירה היא, כדא"ל שמואל לרב יהודה, לא תיהוי באעבורי אחסנתא אפי' מברא בישא לברא טבא, וכל שכן מברא לברתא. ומוכח מדבריו להדיא, דבמתנה מחיים אין איסור העברת נחלה.

והביא כן מהגר"א אלגאזי בספר שמע יעקב (בא דף פ"ב ע"ג), שהוכיח כאמור, ותירץ מה שמצינו ביהודה בר מרימר בכתובות (נג:), שהתיירא לסייע בעבור נתינת ריבוי נדוניא לבת, משום איסור העברת נחלה, דא"ל רב פפא פליג עליה, ולכן לא חשש בדבר, ושהסכים בזה בשו"ת נחפה בכסף (ח"ב דקט"ו רע"ד), ובספרו נאות יעקב (דרוש שבת החודש דף כ:), שהוא תירוץ נכון, ודבר ה' אמת בפיהו, וכדברי הרא"ש בתשובה כנ"ל. ודלא כמ"ש בשו"ת מהרשד"ם (חו"מ סי' של"ו), שגם במתנת בריא יש איסור העברת נחלה, וכ"כ מההראנ"ח (סי' קי"ח) והמהריב"ל (ח"ג סי' ל"ג), דדבריהם היפך דברי הרא"ש בתשובה כנ"ל, דלא מצאנו בפוס' הראשונים מי שיחלוק על הרא"ש בזה. וכן דקדק מדברי הרא"ש, בספר משכנות הרועים (מערכת ל' אות א').

עוד תירץ בשו"ת יבי"א בשם הגאון מהר"א אשכנזי בספרו מחנה יהודה (ס"ס רפ"ב), שיהודה בר מרימר חשש פן אבי הכלה, לא יוכל לתת מעשיו כרצון רב פפא, ומחמת כיסופא יתן קרקעות במתנת מהיום ולאחר מיתה, דבכה"ג יש איסור העברת נחלה, שמתנה זו מתקיימת בשעת מיתה למפרע משעת נתינה.

אלא שביבי"א הנ"ל, בלהאי דבריו נדחק ביסוד זה והניח בצ"ע, שהרי מצינו להראשונים שכי' שאסור להוסיף לבנות על עישור נכסים, משום העברת נחלה, כמ"ש הר"ן (ב"מ סח:), מ"מ"ש (כתובות נב:), עד עישור נכסים, וכן דעת הרא"ש גופיה (שם סי' י"ב), וכמ"ש ג"כ הטור בשמו (אבה"ע סי' ק"ג), וכן מבואר בשו"ת הרשב"ץ (ח"ב ס"ס רל"ג). ונדחק ביבי"א דמ"מ יש לסמוך למעשה על סברא זו, [וכן נוקט לדינא במסקנת דבריו, שבמתנת בריא אין חשש העברת נחלה], כיון שמצינו להרבה פוסקים שחולקים על הר"ן, וס"ל שמוותר להוסיף על עישור נכסים, כמ"ש הרב המגיד (פ"כ מהל' אישות ה"ג) שלדעת הרמב"ם שמוין באב אפי' להוסיף על עישור נכסי, וכ"כ הריטב"א (כתובות סח.) ובדעת רש"י, וכ"כ ראב"ד רמב"ן ריב"ש, עי' שטמ"ק (שם). ובערוך השלחן (אבה"ע סי' קי"ג), בדעת מרן.

יישוב ד' - העושה בממונו דבר לתועלתו ולזכותו

הנה הפ"ת (ח"ו מ"מ רפ"ב) הביא תשובת חת"ס (סי' קנ"א), שאחר שדן באריכות ליישב המנהג, על מה סומכים העולם, שמי שאין לו בנים מקדיש ביתו ונכסיו קודש לה, כתב בזה סברא נפלאה, דמכיון שעושה כן לטובתו, בעד עליו נשמתו שלו ושל אשתו, שיהיה להם נחת רוח בגן עדן, ולהשאיר להם שם ושאריה, ועוד שאמרו בגמרא (ב"ב קט"ז), "והעברתם" את נחלתו, מי שאין לו בן הקב"ה מלא עליו עברה, ואין עברה אלא גיהנום, וא"כ המקדיש רוצה להציל עצמו מגיהנום בצדקה זו, והוא קודם לעצמו מיורשיו, וסיים שכן נראה ליישב המנהג וכל מקום שהלכה רופפת הלך אחר המנהג.

מי שצריך לאבותיו הק' הוא יברך וישמור ויצליח את ידידי נפשנו היקר
אוצר של תורה ויראת ה' טהורה במקום עולה של תורה

הר"ר יוסף ישי שלום"א

פטרון הפצת עלון "אשכול יוסף" לאלפי מנזרי המייל בארץ ובעולם
ימלא הקב"ה כל משאלות ליבו ולב ב"ב לטובה ולברכה
ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו!

"אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד"

מגידים | דרשנים | רבנים | מרצים | רמזים | מלמדים | ראשי קהילות | סופרים | עורכים | מו"לים | ולכל שוחרי בהמ"ד

הדים רבים בכל רחבי הארץ עם הופעת הספר החדש שרבים ציפו לו: "המערה" | גילויים חדשים והברקות במעשה רשב"י בהיותו במערה 13 שנים | אוצר ייחודי ומקיף על מעשה רשב"י השופך אור חדש בכל המעשה | 70 קושיות חזקות על המעשה | על כל קושיא תירוצים רבים | בנוסף: הרחבה בעניינים נוספים הקשורים לרשב"י, מאת המחבר והיוצר הגאון רבי יוסף חי סימן טוב שליט"א ראש ישיבת "כרם יוסף" ומחבר סדרת הספרים "אשכול יוסף" עה"ת וברם יוסף על הש"ס | גדולי ישראל שליט"א: ספר "המערה" מיוחד מאד ברוחב היקפו ובעומק עיונו, ומחזק הלכות לשקידת התורה ועמלה, מגלה את אור תורתו של רשב"י באור יקר ומרומם ומגדל השאיפות לחיים צרופים של עמל התורה ובעזרה יתקבל באהבה וחיבה | להביט בקצה שלהבת האש של הרשב"י ולהרגיש ב"מערה" | הביאו ברכה לבינתכם!

ספר "המערה" מעורר בימים אלו גלים אדירים בכל רחבי הארץ, עם רוח התחדשות על המעשה המפורסם של רשב"י בהיותו ספון וטמון ב"מערה" 13 שנה. לא נוכל להגיד במילים את ייחודיותו וגודל היצירה של הספר החדש "המערה", אבל בשלוש מילים אחדות קולעות אל המטרה, נוכל לומר בבירור: היקף! חדשנות! מתיקות! למי שמבין בספרים, כל מילה נוספת מיותרת!

ספר "המערה" טובב והולך על ענייני הרשב"י הפרוסים ברחבי הש"ס, ובייחוד בסוגיא דמעשה רשב"י שברח למערה מפני המלכות, ועסק בתורה במסירות נפש עלאית שלוש עשרה שנה כשכל גופו טמון בחול, יחד עם בנו רבי אלעזר, מתוך התנורות מוחלטת מכל תענוגי וענייני עולם הזה. ועוד עניינים נפלאים. מערכות של קושיות חזקות ותירוצים רבים, דברים נפלאים ומרתקים, השזורים בפנינים יקרים, מתוקים מדבש ונופת צופים, הוצאת הספר הוא בבחינת יום בשורה לכל שוחרי התורה, ועל אחת כמה בקרב מגידי שיעורים ומרביצי תורה, לתבל דבריהם בדברי תורה נעימים, דברים ערבים על שומעיהם, שיחשו הכל וירגישו מתיקות ועריבות טוב התורה.

הקריאה המרתקת והלימוד המופלא בספר "המערה", מכניסה את הקורא לתחושה מופלאה, כאילו רשב"י והמערה כאן ועכשיו, וכאילו יושב הוא לציד של התנא האלקי רשב"י זיע"א. נושאים מרתקים ומגוונים.

את ספר "המערה" ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות בכל הארץ, לברורים נוספים: 054-84-60007/8 או 02-5373570

ולפי"ז נחא היאך היה רבי מאיר מקדיש שלישי ממונו לצדקה, שתהיה לו זכות לימוד תורה, דלא גרע מכל דבר שאדם קונה ומוציא עליו את ממונו לתועלתו, כמו אכילה שתיה וביגוד, כך רוצה לזכות בקנייני חיי עוה"ב וליטול חלק בשכר עמלי תורה, ולא דוקא מדין יששכר וזבולון, או מצות ת"ת, אלא כדי להרבות זכויותיו, ונפק"מ גם להוצאת ממונו על מצוות אחרות.

אלא שצ"ב מדוע סברת החת"ס, אינה נסתרת מהמבואר בגמ' ב"ב (קלג:), אודות יוסף בן יועזר שהקדיש כלי מלא דינרים לבהמ"ק, ואמרו על זה שלא ברצון חכמים עשה, דאסור להעביר נחלתו. שת"ק מודה לרשב"ג שאם היה בנו לא נוהג כשורה זכור לטוב ומותר להעביר נחלתו. ודוחה הגמרא דמנלן שיוסף בן יועזר עשה כן ברצון חכמים, ולפי"ז למסקנת הגמ' שת"ק חולק על רשב"ג, וכך ק"ל להלכה, שלא ברצון חכמים עשה להעביר נחלתו, והיינו אפי' כשמקדיש ממונו לבהמ"ק.

ונראה דלק"מ, דשם מבואר להדיא שיוסף בן יועזר הקדיש את ממונו, כדי להעביר את נחלתו מבנו שלא היה נוהג כשורה, וע"ז אומרת הגמרא דמניין שברצון חכמים עשה, דאפי' כשבנו אינו נוהג כשורה אין להעביר נחלתו, וא"כ כל האיסור שכוונתו לכך, אבל אם כוונתו להכיר טובה ולהטיב עם מי שהטיב עמו, או לזכות במצוה ומעלה וכדומה, אין בזה שום חשש כלל. וכן לא קשה ממ"ש בכתובות (נב:) עם יהודה בר מרימר שלא רצה לסייע בהעברת נחלה לנדוניית הבת, דשם אינו עניין להשגת ולתועלת לדבר כל שהוא לעצמו, דבלא"ה היו נישאים, ורק רצה רב פפא להשפיע שיוסיפו לבתם, וזה גופא העברת נחלה מבן לבת. ועיין בחיי מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (כתובות נג), שכי"ב כיו"ב שכל שעושה כן לתועלת עצמו, אין בזה משום העברת נחלה.

יישוב ה' - רבי מאיר היה נודר לצדקה לפני זכייתו בממון

אחר העיון עלה בדעתי בס"ד, דהנה מרבי מאיר בעל הנס זיע"א לק"מ היאך היה נותן שלישי ממונו לצדקה, דודאי קודם שהיה מרוויח השלושה סלעים, מכתובת הסת"ם, היה מקדים לנדור צדקה בעד ת"ח לפרנסתו, וממילא כאשר היה מרוויח, אף שזה היה שלישי ממונו, היה מחוייב ליתנם לצדקה לקיים נדרו. ומתחילה כאשר היה נודר, לא היה בזה איסור העברת נחלה, כיון שעדיין לא זכה בממון ולא הגיע לרשותו, ואפשר שמוכאן השתרבב מנהג ישראל קדושים להפריש צדקה בעד נשמתו של רמב"ה זיע"א, והובא מנהג זה בשתי חת"ס (ו' ליקוטים ז"ך), שכך היה מנהגו. [ובימי חורפי שמעתי מרב אחאי גאון רבי שמעון שליט"א עובדא נוראה דהוה עם הגאון האמיתי הגה"צ רבי יהודה מועלם זצ"ל ראש ישיבת "פורת יוסף", שפעם אחת בא לפניו אברך, ותינה את צערו שאין לו כסף לקנות צורכי שבת, נענה הרב ואמר לו שיבוא אצלו לקראת ערב, בינתיים ישב הרב וכתב כעשרה מוזוות, הלך ומכרם, והביא לאותו האברך את הכסף, שיהיה לו כמה לפרנס את ב"ב לשב"ק, הבל על דאבדין ואינם משתכחין].

ומזה נפק"מ לדינא בס"ד, שהמתחייב ומשעבד עצמו ליתן מממונו קודם שזוכה בממון וברכוש, אין בזה איסור של העברת נחלה, דמיד שזוכה בהן כבר חל עליו חיוב ליתנם. ובוה נחא היטב המנהג שמתחייבים ליתן לנדוניא סכומי עתק, שאינן ברשות המתחייב באותה שעה, וכבר ידעת שכל מה שמתחייבים הצדדים ליתן לחתן וכלה בני תורה לנדוניא, מתחייבים מדין נדר לצדקה, כמ"ש הח"מ (אבה"ע נ"א) והב"ש (שם) בשם תשובת מהרי"ל (סי' ס"ד), שמי שכתב להלביש בתו לפי כבודו, צריך לקיים, כי הוגז עניים הם בשעת השידוכין, ואפילו אם גם אבי החתן התחייב להלביש את בנו. וכן פסק השו"ע בהלכות צדקה (יו"ד רנ"ח י"ב), "אמר ליתן לחבירו מתנה, אם הוא עני הוי כנודר לצדקה ואסור להזוור בו", והארכתי בזה בס"ד בטבעת יוסף חופה וקידושין (פרק ז'),

להאזנה לשיעורי

מוה"ר יוסף זזי סימן טוב שליט"א
מוזזה"ס "כרם יוסף" ו"אשכול יוסף" עה"ת

073-371-8053

שלמעו ותוזי נפשלכם

לשידור זזי וצינתוק בשיעור זודשי: זזיג והקשי #

את השיעורים ניתן להוריד ממערכות

"קול הלשון"

"עץ זיתים היא למוזיקים בה ותומכיה מאושר"

יו"ל לזכות ידידנו האזנים היקרים והנעימים אוהבי התורה פטרוני עלון "אשכול יוסף" המופץ באלפי עותקים מר גדעון זיסים היו"ר ומר אהרן זיסים היו"ר אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד, מתוך בריאות איתנא וזהורא מעליא שזובע עמוזות וכל טוב. בכלל הברכות יבורך ידידנו היקר שלומי זיסים היו"ר מוקדש ומונח לע"ז הזרזים היקרים: סאלם אליה בן מסערה זיל, זרזיה בת זרזיה ע"ה לע"ז אזויהם זיסים בן זרזיה זיל, ולע"ז זיסים מועלם בן סלימה זיל ת. ז. ז. ז. ה.